

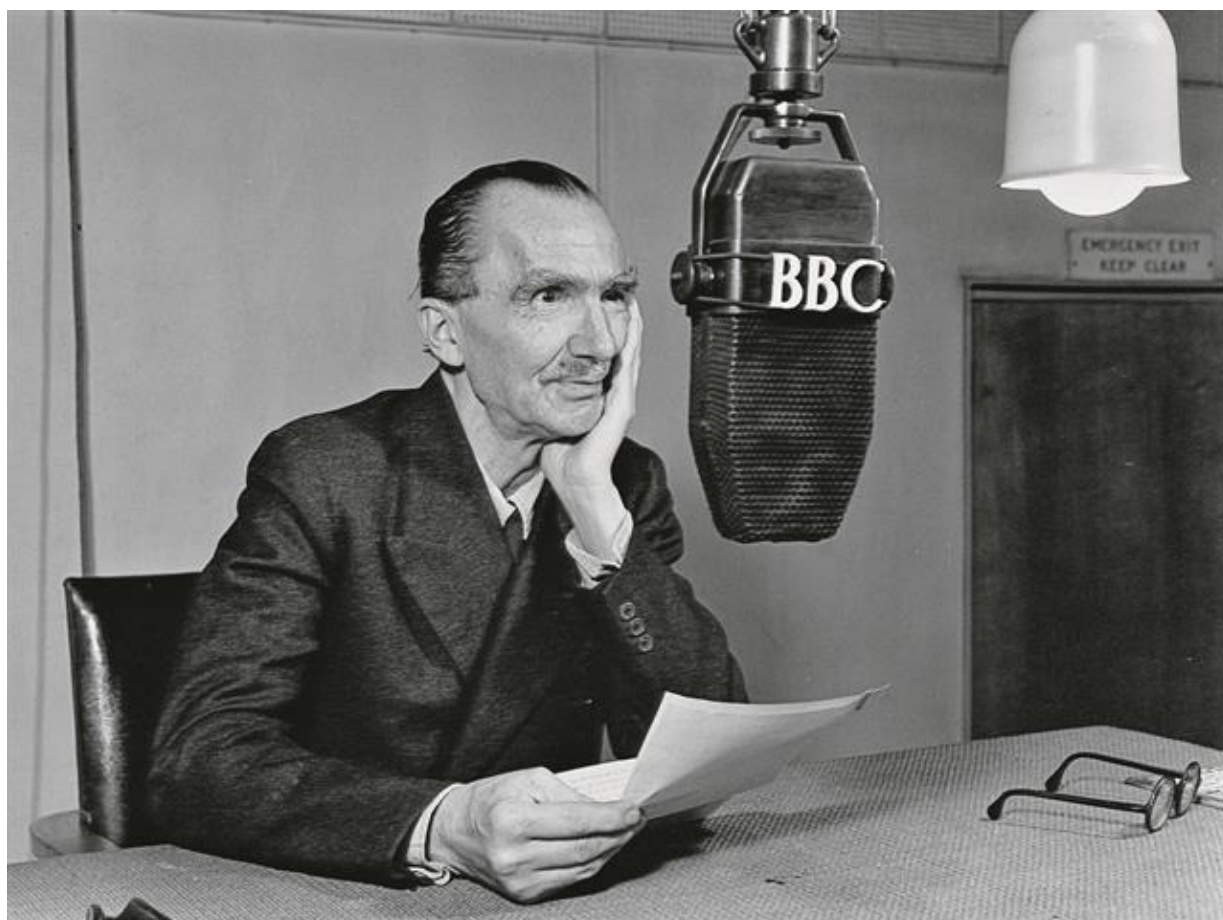
El nou capítol de la «vida» de Nikos Kazantzakis

Lambriní Kuzeli

Traducció: Joan-Andreu Martí Gebellí

Quan falten molt pocs anys perquè expirin els drets de les obres de Nikos Kazantzakis, l'editorial Dioptra ha emprès l'edició de l'obra completa de l'autor cretenc. La periodista cultural Lambriní Kuzeli entrevista l'editor, Konstandinos Papadópuhos, sobre l'avinentsa i les característiques d'aquesta nova edició integral. L'article, que es va publicar el 22 de maig de 2023 al diari atenès *La Tribuna* (*To Bήμα*), es trobarà en el següent enllaç: <https://www.tovima.gr/print/books-ideas/to-neo-kefalaio-tis-zois-tou-nikou-kazantzaki/>

Sis mesos després de la publicació de *La pujada* (*O Avήφορος*), parlem amb l'editor de Dioptra sobre el repte, la responsabilitat i els mètodes d'edició de l'obra completa de l'autor cretenc en la nostra època.

«M'imagino Kazantzakis assegut a la seva cadira de vímet al meu despatx i li pregunto com se sent davant el nostre intent de portar-lo a un públic del segle XXI, i el sento respondre: “No hi ha èpoques per a mi”». A la sala Alki Zei, plena de gom a gom, de la

19a [Fira Internacional del Llibre de Tessalònica](#), fa uns dies, Konstandinos Papadópulos, editor de Dioptra, parlava de la nova incorporació d'especial pes al catàleg de l'editorial.

A l'estand de les edicions, els títols de l'autor cretenc competien pels centimetres dels lector entre les històries romàntiques de **Colleen Hoover** i **Alice Oseman** que el jove públic de TikTok ha disparat al capdamunt de les llistes de best-sellers a tot el món. Apropar [Kazantzakis](#) a aquest públic va ser l'aposta d'edicions Dioptra; uns dies més tard, a la seu editorial a Peristeri, a l'oficina de Konstandinos Papadópulos, revisant el contingut d'una maleta de cuir amb les inicials de Nikos Kazantzakis —documents personals i manuscrits—, parlem precisament d'això.

Repte i responsabilitat

La compra a la beneficiària Niki Stavru d'Edicions Kazantzakis dels drets d'autor del repetidament qualificat com a prosista grec modern més popular i més traduït, només cinc anys abans que expiressin i que l'obra de Kazantzakis passés al domini públic, va ser un moviment empresarial audaç que ha tingut ocupats els safarejos del món editorial.

El preu se suposa alt, però Konstandinos Papadópulos no ho revelarà. Amb l'acord, els drets d'edició de les obres de Kazantzakis en grec i les seves adaptacions, en grec, teatrals, cinematogràfiques i altres passen a Dioptra, mentre que Niki Stavru conserva tot el material d'arxiu que tenia al seu poder, així com els drets de traducció de Kazantzakis a l'estranger i d'adaptacions estrangeres —un acord que fa que la decisió de compra dels drets sembli encara més agosarada.

El camí cap a Kazantzakis ha estat llarg. El 1997, Konstandinos Papadópulos abandona una tesi en Informàtica per ocupar-se de l'empresa editorial familiar que va fundar el seu pare el 1978: començant com a venedor de llibres, com bastants editors de la Transició,¹ Geórgios Papadópulos havia desenvolupat una activitat editorial inicialment amb llibres d'alimentació saludable i s'havia consagrat amb títols de psicologia i recerca personal.

Cada assoliment condueix l'ampliació del catàleg a noves categories: llibre infantil, gènere policíac, història i cultura, literatura de masses grega i estrangera. «Havia arribat el moment de desenvolupar la part de literatura grega i estrangera de qualitat, però no sabia com», confessa Konstandinos Papadópulos. Una trobada casual amb Niki Stavru va crear fascinants perspectives: «Llegia Kazantzakis des dels setze anys, però no m'imaginava mai que el publicaria. Vaig sentir emoció i trasbals. Ha estat el projecte més gran que he emprès, un repte i una responsabilitat alhora», diu avui.

¹ Transició política (Μεταπολίτευση), és com s'anomena la restauració democràtica que es portà a terme a Grècia en caure el règim dictatorial anomenat «dels Coronels» (1967-1974).

Reintroduint Kazantzakis

L'objectiu era «reintroduir Kazantzakis al públic modern com un escriptor que gaudeix de l'admiració mundial i que es troba dignament al costat de grans figures literàries». Li assenyalo la contradicció: Kazantzakis, que en termes generals és atemporal i popular, ¿necessita presentacions? «Aquest és el nostre secret culpable», respon. «Tothom parla d'ell, però un públic més jove diu que no el llegeix, el troba difícil, difícil d'entendre, d'una altra època, potser fins i tot una mica folklòric. Els volem convèncer que Kazantzakis no és difícil, és un clàssic del segle XX».

Considera que Kazantzakis «no va tenir mai un editor que li pogués donar suport», i això, subratlla, «no és en cap cas un retret a Niki Stavru, a qui tinc en la més alta estima i que va protegir Kazantzakis —perquè Kazantzakis provocava tanta oposició mentre vivia com n'ha provocada també després de mort—, va unir unes forces contraposades i va continuar oferint l'obra de Kazantzakis de la millor manera que pot fer-ho una editorial que només publica un autor».

Sort editorial

Els que saben de què va la cosa, comprenen el que amb molta subtileza s'insinua. La sort editorial de Nikos Kazantzakis ha estat una de les grans qüestions que han ocupat la nostra vida filològica. En vida de l'escriptor, les seves obres completes van començar a ser publicades, a mitjans dels anys 50, pel recentment fundat Difros de Iannis Gudelis, sota la cura filològica d'Emmanuïl Kh. Kàsdaglis. Després de mort, la publicació de les seves obres anirà a càrrec de la seva dona Eleni Kazantzaki amb la creació d'una editorial homònima, i la seva activitat serà continuada pel seu fill adoptiu Pàtroklos Stavru.

Les severes publicacions en pell de color cafè d'Edicions Kazantzakis són el símptoma d'un univers editorial introvertit, sovint hostil als estudiosos i traductors de Kazantzakis. Moltes publicacions registren les disputes judicials de Pàtroklos Stavru amb la Societat Internacional d'Amics de Nikos Kazantzakis (SIANK).

L'any 2013, **Niki Stavru**, agafant les regnes de les edicions del seu pare, va normalitzar les relacions amb la SIANK i va anunciar la publicació de les obres de Kazantzakis en noves edicions, amb una suau portada de color blanc i la cura científica del lingüista **Nikos Mathiudakis**. La disposició més oberta i l'ambiciós programa, que incloïa reedicions, digitalitzacions, llibres electrònics i traduccions, van ensopegar pel camí amb noves ruptures i discontinuïtats.

Un enfocament refrescant

El que proposa avui Dioptra són, en termes editorials, publicacions útils per al gran públic. Tanmateix, l'entorn editorial de Kazantzakis s'està tornant plural. S'ha constituït una comissió científica formada pels neohel·lenistes Thanassis Agathos i Dimitris Kókoris, que han estudiat sistemàticament Kazantzakis, i el crític literari Vangelis Khatzivassiliu.

Els textos, basats en les edicions de Kàsdaglis amb correccions i homogeneïtzacions implícites, han quedat emmarcats amb breus notes introductòries i annexos de coneguts estudiosos. El dissenyador gràfic i tipogràfic **Iannis Karlópulos** va dissenyar, per al llançament del Kazantzakis de Dioptra, una tipografia especial i noves cobertes, amb símbols minimalistes vermells sobre fons blanc. Es va construir una gran campanya de comunicació al voltant de la posada en circulació de *La pujada*, l'única novel·la inèdita de Kazantzakis, del 1946, que es va presentar a la manera d'un fenomen editorial internacional en un acte al Museu Benaki l'octubre passat.

Els números mostren que els moviments han donat els seus fruits. Sis mesos després, les vendes de *La pujada* superen els 50.000 exemplars des de l'octubre, mentre que s'ha assenyalat una gran mobilitat i un augment de les vendes de les obres de Kazantzakis en un quaranta per cent en relació al període corresponent de l'any passat, ens informa el seu editor. De les obres que van seguir al novembre, *El capità Mikhalis* (*Ο καπετάν Μιχάλης*) i *Els fratricides* (*Αδερφοφάδες*) assoleixen fins ara unes vendes d'aproximadament 2.500 còpies cadascuna, mentre que les vendes de *El jardí de les roques* (*Ο βραχόκηπος*) i de *El pobrissó de Déu* (*Ο φτωχούλης του Θεού*) que es van publicar el mateix mes són més baixes. El *best-seller* i els *long-seller*.

Formes no convencionals de promoció

«Som una empresa forta en màrqueting, hi hem invertit, però en el cas de Kazantzakis ha calgut descobrir una nova combinació comunicativa», diu Konstandinos Papadópuhos. L'esforç per difondre l'obra de Nikos Kazantzakis ja es recolza en el funcionament d'un club de lectura dedicat a la seva obra, en col·laboració amb la SIANK. Un tall decisiu serà la publicació, el novembre de 2023, en novel·les gràfiques, de *La vida i miracles d'Alexis Zorbàs* (*Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*) per **Soloup (Andonis Nikolópulos)** i del *Capità Mikhalis* per **Pan Pan (Panagiotis Pandazís)** en col·laboració amb el director i creador de còmics **Iorgos Gussis**.

S'estan preparant programes educatius que es presentaran al setembre a les escoles. Es publicaran obres seves inèdites, principalment teatrals, i es reeditarà *L'intransigent* (*Ο ασυμβίβαστος*) d'Eleni Kazantzaki. Una sèrie d'edicions en tapa dura, prologades per una breu biografia novel·lada de Kazantzakis a càrrec del seu reconegut estudiós Peter Bien, es publicarà a l'octubre, mentre que els seus diaris de viatge s'editaran en un nou format el febrer de 2024.

El catàleg també inclou les actes de la sessió «Nikos Kazantzakis i els seus recorreguts ideològics», que va tenir lloc a la Biblioteca Nacional de Grècia, a cura del president del seu consell supervisor **Stavros Zumbulakis**, i un estudi de **Thanassis Agathos**; també hi són objecte d'examen les monografies d'hel·lenistes estrangers. El Museu Nikos Kazantzakis hi presta el seu ajut. Pregunto si hi ha en projecte una *edició crítica* de les obres completes de Kazantzakis, que en el cas d'un escriptor amb punts de vista particulars sobre el fet lingüístic té una gran importància. No està en projecte però no s'exclou, respon l'editor, «estem oberts a qualsevol moviment que promogui la seva obra».

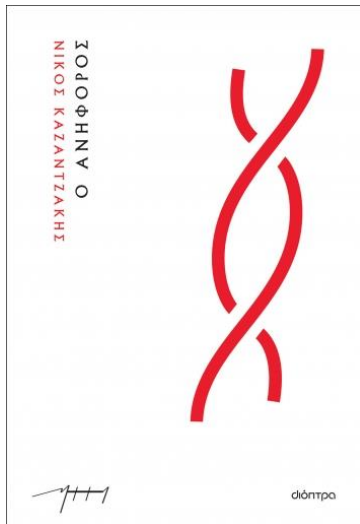
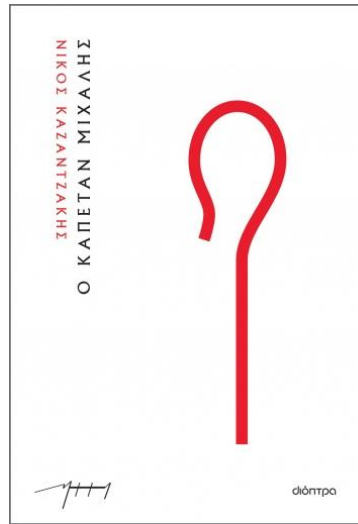
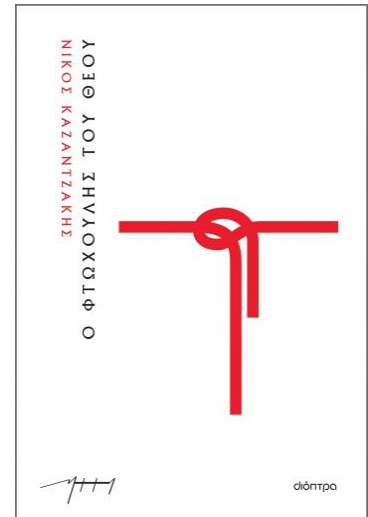
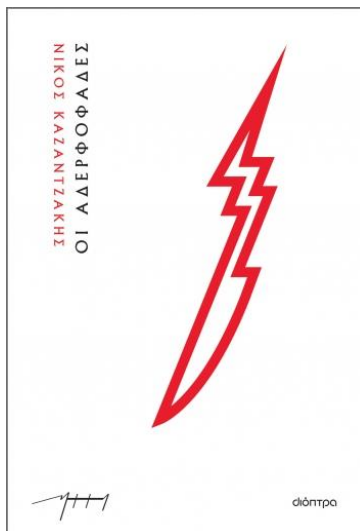
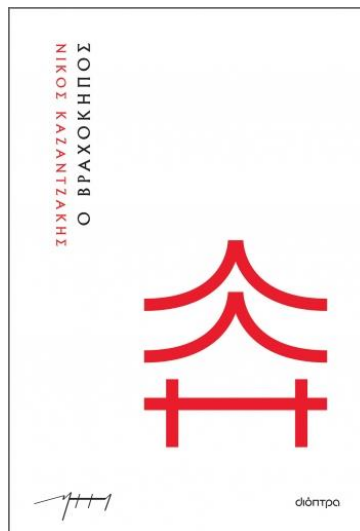
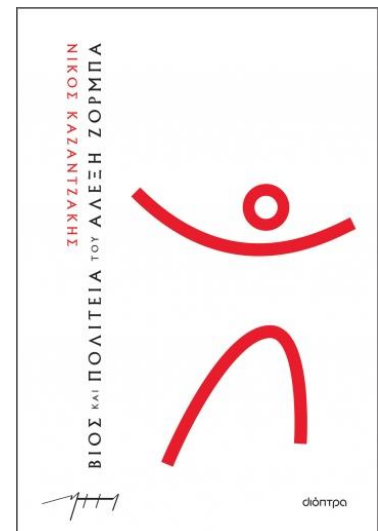
«No hi ha castes de lectors»

L'aposta en el cas de Nikos Kazantzakis no va ser l'elevat cost econòmic. L'aposta era, diu el seu editor, «gestionar Kazantzakis d'una manera que no semblés incompatible amb el seu estil. Va requerir una manipulació especial no en termes d'inversió sinó en termes de com desenvolupar el seu catàleg». Van crear per a Kazantzakis un món separat dins de l'univers de Dioptra.

«Les reaccions del públic demostren que ha anat bé», conclou. «Dioptra en un any ha canviat de nivell, ho vivim dins de l'empresa però també fora, ningú no pot dir que no respectàvem l'autor i no ens vam esforçar prou per marcar la diferència».

Li pregunto si s'està planejant una campanya especial per a Kazantzakis adaptada al públic de TikTok. El públic del llibre és un de sol, sosté. «No hi ha castes de lectors. Qualsevol persona que llegeixi pot llegir alguna cosa diferent. Ens interessa fer conèixer les diferents expressions de l'obra de Kazantzakis als públics als quals ens anunciem, i volem construir ponts entre ells i l'obra de Kazantzakis. Hi ha un corrent subterrani a favor de Nikos Kazantzakis i volem unificar totes les forces i portar Nikos Kazantzakis al segle XXI com a escriptor del món i no només de Grècia».

Està per sempre agraït, diu, al «senyor Nikos» que li va donar l'oportunitat de conèixer persones importants i li va donar les més grans emocions de la seva carrera, perquè «Colleen Hoover pot ser avui un fenomen global, però que algú vegi pujar molt alt en les preferències dels lectors els llibres d'un autor que va morir fa 65 anys i no està aquí per donar-los suport és molt emocionant».

Portada de *La pujada*Portada de *El capità Mikhalis*Portada de *El pobrissó de Déu*Portada de *Els fratricides*Portada de *El jardí de les roques*Portada de
Vida i miracles d'Alexis Zorbàs